

AYIN EN ÇIPLAK GÜNÜ'NDE KADIN VE ERKEK İLİŞKİSİNDE ANİMA ARKETİPİNİN YANSIMALARI

*Herkesin yaşamında çıplak günler vardır;
savunmasız, iddiasız, direnmesiz, gösterişsiz, öylece...*

Yalın ve kendi halinde.

İçine kimsenin kabul edilmediği, alınmadığı, hani o 'en yakınlar'ın bile...

Bu kitaptaki öyküler benim en çıplak günlerimde yazıldılar (Buket Uzuner).

Hilal AKÇA*

ÖZET

*Toplumsal yapı ve sosyal hayatın en önemli problemlerinden biri olan kadın-erkek ilişkileri ve bu ilişkinin yarattığı sorunlar birey, aile, toplum üzerinde sosyolojik ve psikolojik açıdan oldukça etkilidir. Bireyin hayatının şekillenmesinde dönüm noktası niteliği taşıyan eş/sevgili/arkadaş seçimi, karşı cinsle olan iletişimini ortaya koymakta ve onun toplumsal yapıya uyum sağlamasına yardımcı olduğu gibi bu yapıdan uzaklaşmasına da neden olmaktadır. Kadın ve erkek ilişkilerini ekonomik, siyasi, sosyal, tarihi, dini şartlar kadar onların atalarından devraldıkları psikolojik miras da etkilemektedir. Carl Gustav Jung'un kolektif/toplumsal bilinç dışının ürünü olarak nitelendirdiği ve bireye ilk/arkaik insandan itibaren kültürel kodlar şeklinde aktarılan arketipler/ilk örnekler bireyin topluma uyum sağlamasında öncü rol üstlenirler. Kadının kalıtsal kolektif erkek imgesine "animus" erkeğin kalıtsal kolektif kadın imgesine "anima" adını veren Jung, her iki cinsin seçimlerinde etkili olan bu "ruh imgesi"nin bireyin hayatında kadın erkek ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koyar. Türk edebiyatının son dönem yazarlarından olan Buket Uzuner'in *Aydın En Çıplak Günü* adlı hikâye kitabında yer alan öyküler erkeklerin hayatlarında var olan kadınlarla içlerindeki taşıdıkları ebedi/hayali kadın imgelerinin yansımalarının farklı boyutlarını somutlaması ve örneklem oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Çalışmada bu yansımalar üzerinden evrensel bir problem olarak insanlık tarihi boyunca toplumu meşgul eden "kadın-erkek" ilişkisinde atasal psikolojik mirasın izleri tespit edilecek ve erkeğin hayatında "dişil unsur"un etkileri okuyucu düzleminde görünür kılınacaktır.*

Anahtar Kelimeler: Aydın Çıplak Günü, Kadın ve Erkek, Anima.

REFLECTIONS OF ANIMA ARCHETYPE IN WOMEN AND MEN RELATIONS ON THE *MOST BARE DAY OF THE MONTH*

ABSTRACT

The unbalanced relationship between men and woman is perhaps one of the most important issues faced both by social structure and social life, and has numerous sociological and psychological impacts on individuals, families, and societies alike. The choosing of a spouse/lover/friend shapes the life of the individual, reveals their ability to communicate with the opposite sex, and helps them both to adapt to the social structure as well as to move away from this structure. This relationship, at the same time, can have a major impact on economics, politics, social fabrics, history, and faith, as well as upon psychological inheritance that we inherit from our ancestors. Archetypes, which Carl Gustav Jung describes as the product of the collective/social unconscious and transferred to the individual from the first archaic human beings in the form of cultural codes, play a major role

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 05.11.2019; Yayına Kabul Tarihi: 21.11.2019

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, KAYSERİ,

ORCID: 0000-0003-3518-7306, E-posta: hakca@erciyes.edu.tr

in terms of how an individual adapts to society. Jung refers to this hereditary collective male and female image, as "animus" and "anima", respectively, and reveals how this sole image has influenced the choices of both sexes in the shaping of male-female relationships, particularly in the life of the individual. Modern Turkish writer Buket Uzuner's "The Naked Day of the Month", depicts stories about the lives of men and women in within the context of the eternal/imaginary by concretizing and sampling the different dimensions reflecting the importance of women. Through these, this study will identify traces of our ancestral psychological heritage through the relationship between "men and women" as a universal problem. At the same time, it will also attempt to make the effects of the feminine element in the life of men more visible to the reader.

Keywords: Most Bare Day of the Month, Men and Women, Anima.

Giriş*

İnsanlığın yeryüzündeki macerası/öyküsü başladığı andan itibaren en temel sorunlardan biri olarak görülen kadın-erkek ilişkisi toplum, aile ve birey hayatının şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Toplum içerisinde karşı cinsle iletişim halinde olmak zorunda kalan bireyler, bu iletişimi kurarken tarihi, sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel, ahlaki, dini şartlar başta olmak üzere pek çok kurallara tabi kalarak yaşamlarını sürdürmek zorundadırlar. Genellikle toplumsal krizlerin ve olayların önüne geçmek için konulan bu şartlar, birlikte yaşama kültürünün sonuçları olarak görülmekle beraber temel ve norm değerlerin korunmasını, toplumsal yozlaşma/yabancılaşma gibi psikolojik, sosyolojik, felsefi temelli sorunların önüne geçilmesini sağlamaktadır. Kadın ve erkeğin cinsiyetinin farkına vararak toplumsal yapı içerisinde kendisini konumlandırması aile başta olmak üzere çevre, eğitim hayatı, ekonomik koşullar gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bireyin kendini anlamlandırması, tanınması ve toplumsal rolünü benimseyip üstlenmesi için kimliğinin bir parçası olan cinsiyetinin özelliklerini taşıması gerekir. Bireyin cinsiyet kültürünün oluşması için biyolojik koşullar kadar sosyokültürel ortam da etkilidir. Farklı fiziksel ve ruhsal yapıları sahip olan kadın ve erkekler toplumsal hayata uyum sağlamak için bu özelliklerini dengelerler. Burada söz konusu dengeyi kurmada fiziksel özellikler kadar ruhsal özellikler de önemlidir. Kadın ve erkek ruhunu farklılaştıran duygu, düşünce, sezgi, duyum özelliklerinin yanında kişisel ve kolektif bilinç dışının keşfedilmesi gereklidir.

Jean P. Charrier'in *Bilinçdışı ve İnsan* adlı eserine göre kişisel bilinç dışı dünyası her şeyden önce ikellik barındırır. Hiçbir ahlak kuralının, toplumsal değerinin bulunmadığı, kendini dışa vururken Ben'in sansüründen geçen, kendini gizleyen ve en önemlisi kılık değiştiren bir dünyadır (2010: 11). Psikoloji temelli çalışmalara bakıldığında genellikle kişisel bilinç dışı üzerinde durulurken Sanu Shamdasani'nin *Jung and the Making of Modern Psychology* adlı eserine göre Carl Gustav Jung, ilk kez hem bireyi hem de toplumu kapsayan bir psikolojik model oluşturma girişiminde bulunmuştur. Birey ve toplum arasında normatif ilişkiler kurma düşüncesiyle hareket eden Jung, öncelikle "kişisel ruhu" ve "kolektif ruhu" birbirinden ayırmıştır. Ona göre her birey, bilinçli olabilecek psikolojik faktörlerle beraber kıtasının yaşamını gerektiren kişisel ve bilinçsiz bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca bireyler aynı kalan içerikleri ortak bir şekilde tutma eğilimindedirler. Dolayısıyla insan zihni, kolektif yapılar gereği bireysel içerik ve işlevlere karşı duran toplumsal işlevlere de sahiptir (2003: 303-304). Bu bağlamda Frieda Fordham'ın *Jung Psikolojisinin Ana Hatları* eserine göre kolektif / ortak / toplumsal bilinç dışı bireysel bilinçdışının daha derinlerinde bulunan varlığını içgüdüsel davranışlarımızın gözlemlerinden

* Uzuner, Buket (2004). *Ayın En Çıplak Günü*. 15. Baskı, İstanbul: Everest Yayınları. Metin içinde kullanılan alıntılarda sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.

çıkartabileceğimiz “kalıtımsal” bilinç dışıdır. İnsan beyninin insanlığın derin ve eski deneyimlerle biçimlendirildiğinin, etkilendiğinin göstergesi olan kolektif bilinç dışı atalarımızın zihinsel etkinliklerinin deposudur (2015: 27-28). Bilal Sambur *Bireyselleşme Yolu/Jung'un Psikoloji Teorisi* adlı eserinde kolektif bilinç dışının insanlığın psikolojik DNA'sı niteliğindeki mirasının depolandığı yer olduğunu ve nesilden nesle aktarıldığını söyler. Çünkü Jung'a göre bireyin ve insanlığın tecrübesi kaybolmamaktadır. Kişisel tecrübeler bireysel bilinç dışında depolanırken evrensel insanlık tecrübesi kolektif bilinç dışında muhafaza edilip depolanmaktadır. Bu teoriye bağlı olarak birey ve insanlık arasında kesinti söz konusu değildir. Birey sürekli insanlığın geçmişiyle yakından ilişkili olup şu anı ve geleceğini bu güçlü geçmişin etkisiyle sürdürür (2005: 82-83). Hall & Nordby'nin *Jung Psikolojisinin Ana Çizgileri* adlı eserine göre kolektif bilinç dışı Jung'un ilk imgeler diye adlandırdığı saklı imgeler hazinesidir. Onun ilkten anladığı şey “başlangıçta var olan”dır. Dolayısıyla ilk imge ruhun başlangıçtaki gelişimiyle ilgilidir. Bu imgeler ataların geçmişinden insana kalıtımla geçmektedir (2006: 37-38). Bu imgelere “arketip” adını veren Jung'a göre evrensel nitelik taşıyan bu imgeler, kişilik ve davranış kalıplarının oluşmasında önemli roller üstlenirler.

Jolande Jacobi'nin *Complex/Archetype Symbol In The Psychology Of C. G. Jung* adlı eserine göre bir arketipin orijini ve doğası belirsizdir. Çünkü arketipler gizemli gölge âleminde nereden geldiğine dair bir şeyler söylemenin imkânsız olduğu sadece tezahürleriyle karşılaşılabilir hüküm verilebilen kolektif bilinç dışının ürünüdürler (2013: 32). Jung'a göre biyolojik ve tarihsel faktörlerin yanı sıra arketipsel içerikler de bireyin psişik yapısının bir parçasıdır. Bireyin iç ve dış yaşamı arketiplere göre şekillenir. Çünkü arketipler bilinçli aklın temsili olarak görünürler. Bütün arketiplerin toplamı olan bilinç dışı tüm insan deneyiminin en uzak başlangıçlarına kadar uzanır. Arketipler ölü bir mevduat ya da bir tür terk edilmiş çöp yığını olarak düşünülse de aslında bireyin hayatını görünmez yollarla belirleyen canlı bir yetenek sistemidirler. Tarihi bir hadise gibi görünen arketipler aslında içgüdülerin de kaynağıdır (2013: 34-36). Jacobi'ye göre milyonlarca yıl boyunca biriken temel psişik koşulların sınırsız toplamı olan kolektif bilinç dışı gelişimin başından beri varlığını sürdürür olmazsa olmazı dış kozmos kadar sonsuz bir iç kozmosunu temsil eder (2013: 60).

Anthony Stevens'in *Jung* adlı eserine göre bir erkeğin tabiatının bütünü fiziki ve ruhsal açıdan kadının varlığını gerektirmektedir. Erkeğin sistemi belirli bir dünyaya hazır olduğu gibi kadına da önceden ayarlıdır. Ebeveyn, eş, çocuklar, doğum ve ölüm onda var olan saklı imgelerdir. Bunlar bir anlamda atalarımızın topyekûn deneyimlerinin tortularıdır (1999: 51-52). Jung'a göre toplumsal cinsiyet kişinin cinsiyetine uyan arketipik bir tecrübedir. Bu nedenle karşı cinsle olan ilişkiler de arketipik temele dayanır. Bütün arketipik sistemler arasında yaşama uyum sağlama konusunda etkin olan arketip, kadınlarda erkeklığe ait yönü temsil eden “animus” erkeklerde kadınlığa ait yönü gösteren “anima”dır (1999: 72). Jung, *Analitik Psikoloji Sözlüğü* adlı eserinde bireyin dış kişiliğine “persona” arketipi iç kişiliğine ise “anima ve animus” arketipi adını verdiğini söyler. Ona göre personanın karakterini anima tamamlar ve bilinçli tutumda yer almayan bütün insani nitelikleri içerir. Kötü rüyaların, iç karartıcı önzelerin ve korkuların zulmettiği tipik bir figürdür. Dış dünyaya karşı düşüncesiz ve sert görünen bu figürü her gölge içten içe sıçratır, insanların en zayıf yanı ve en çok etkileneni odur. Dolayısıyla anima, personada bulunmayan bütün bu hatalı insani nitelikleri içerir. Persona idrake dayalı olmasına rağmen anima hiç kuşkusuz hisse dayalıdır (2016a: 58-59). Jung *Maskülen/Erilliğin Farklı Yüzleri* eserinde animanın hisler üzerindeki etkisini şöyle açıklar:

“Anima, duygularla etkilerin söz konusu olduğu her yerde erkeğin psikolojisinde muazzam önemli bir etkidir. Onun işiyle ve her iki cinsten diğer insanlarla olan bütün duygusal ilişkilerini yoğunlaştırır, abartır, tahrif eder ve mitleştirir. Ortaya çıkan bütün hayallerle karmaşıklıklar onun işidir. Anima güçlü bir biçimde kümeleştğinde erkeğin kişiliğini yumuşatır ve onu alıngan, sinirli, değişken, kıskanç, kibirli ve uyumsuz yapar. Bir ‘hoşnutsuzluk’ hali içindedir ve etrafındaki herkese hoşnutsuzluk yayar. Erkeğin, kendisinin animasını yakalamış kadınla olan ilişkisi kimi zaman bu sendromun varlığını ortaya koyar.” (2016b: 145).

Jung’un *Feminen/Dişilliğin Farklı Yüzleri* eserine göre “kadının kalıtsal kolektif imgesi, bir erkeğin kadın doğasını idrak etmesiyle erkeğin bilinç dışında oluşur. Bu kalıtsal imge, ruhun dişillliği için üçüncü önemli kaynaktır.” (2015c: 14). Ruh imgesinin/animanın ilk taşıyıcısı annedir; bu nedenle anneden ayrılma hassas bir önem arz eder. Sonrasında ise olumlu ya da olumsuz bir erkeğin duygularını canlandıran kadınlar taşıyıcı olurlar. Baba erkeği dış tehlikelere, anne ise psişenin karanlıklarından gelen tehlikelere karşı korur (2015c: 21). Jung, *The Archetypes And Collective Unconscious* eserinde anima imgesinin anneye oğlunun gözünde insanüstü bir çekicilik verdiğinden ve bu imgenin yavaş yavaş sıradan gerçeklik tarafından lekelenip bilinç dışına batırıldığından bahseder. Ancak bu imge hiçbir şekilde orijinal gerginliğini ve içgüdüsünü kaybetmez. Bu nedenle erkeğe bir kadın sıra dışı bir izlenim bıraktığı anda, ilk fırsatta ortaya çıkmaya ve kendini yansıtmaya hazırdır. Bu nedenle bir erkeğin aşk hayatı bu imgenin psikolojisini, sınırsız cazibesini, aşırı değer verme ya da nefret duygularını yansıtır (1980d: 79-80).

Jung’un *İnsan ve Sembolleri* eserine göre anima erkeğin ruhundaki belli belirsiz duygular, huylar, sezgiler, akıl dışı olana karşılık kişisel sevgi yetisi, doğa sevgisi gibi bütün dişil psikolojik eğilimlerin kişiselleşmesidir. Buna en güzel örneklem eskiden pek çok halkın tanrılarla bağlantı kurabilmek için kadın rahipleri kullanmış olmasıdır. Jung’a göre animanın erkeğin ruhunda bir iç figür olarak nasıl algılandığına en iyi örnek Eskimolar, Şamanlar ve büyücülerde görülür. Onlar zaman zaman ‘hayaletler ülkesi’yle bağlantı kurulmasını sağlayan içsel dişil yanlarını göstermek için kadın giysileri giyer, memeler takarlar (2009e: 177).

Türk edebiyatında son dönem yazarları içerisinde psikoloji, sosyoloji, felsefe, mitoloji ve eko eleştiri temelli yazdığı hikâye ve romanlarıyla tanınan Buket Uzuner, yarattığı imgelem dünyası ve anlam çeşitliliğiyle okurlara farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Yazdığı eserlerle kadının toplum içinde yerini somutlayan ve oluşturduğu örneklerle kadınların ikinci plana itilişini; yaşadıkları zorlukları, çıkmazları ortaya koymaya çalışan yazar, aynı zamanda erkeklerin dünyasında kadınların rollerini belirleyerek psikolojik çıkarımlara ulaşılmasını sağlar. Eril ve dişil öğelerin insan ruhuna etkisini ve bu etkinin onları ve onların hayatlarına dâhil olan kişileri nasıl şekillendirdiğini kompleksler ve arketipler üzerinden çözümlenmeye imkân sağlayan eserlerindeki “kişiler dünyası/şahıs kadrosu” kurgusal yapının sınırlarının ötesine geçip hayal gücünü zorlayarak fantastik/büyüsel/olağanüstü bir anlatıya dönüşmekte okura fantastik, modern ve postmodern metinlerin izini sürme olanağı tanımaktadır.

“Bir Erkeğin Dayanılmaz Bilinçaltı Tutkusu”nda Animanın Rolü

Jung’a göre hiçbir erkek, dişillikten yoksun tümüyle eril değildir. Çünkü oldukça eril olarak tanımlanan erkeklerin bile dikkatle muhafaza etmeye çalıştığı duygusal bir yaşamı mevcuttur. Ancak bu tür erkekler “feminen” olarak tanımlandıkları için tıpkı kadınların “erkeksiliği” kendilerine yakıştıramamaları gibi erkekler de kadınsı davranışlardan

kaçınmayı ve bastırmayı tercih ederler. Bastırılan bu eğilimler ve davranışlar, karşı cins taleplerin bilinç dışında birikmesine neden olur. Bu nedenle doğal olarak erkek kendi bilinç dışında dişiliğine en iyi uyan kadını arar. Bu seçimin çok ideal olduğu düşünülse de aslında erkek kendi zayıflığını aramaktadır (2015c: 12). *Bir Erkeğin Dayanılmaz Bilinçaltı Tutkusu* hikâyesinin başkişisi Ömer, otuzlu yaşlarda büyük bir inşaat şirketinde mühendis olarak çalışan, eşi pek kalmamış ahşap bir Moda evinde hayatını sürdürmek için mücadele veren geleneksel yapıyla modern hayat arasına sıkışıp kalmış bir bireydir. Ömer'in yaşadığı ev, beton blokların çirkin bacaları arasında yapayalnız kalmış, yaklaşık iki yüz yıllık tarihi bir binadır. Evin yıkılmaması için her türlü eziyetine katlanarak mücadele veren Ömer, her sabaha konforlu bir evde olma isteğiyle gözünü açsa da bu evden asla vazgeçememektedir. Büyük bir inşaat şirketinde iki yıldır mühendis olarak çalışmasına rağmen uzun süren serseri/bohem hayatından dolayı henüz borçlarını bile kapayamayan Ömer, düzenli yaşama ayak uyduramamıştır. Ömer'in iki yıl içindeki büyük değişiminde ve bu eski konağa gelip yerleşmesinde annesi ve annesinin ölümü oldukça etkilidir.

Ömer, bu evde yaşadığı bütün sıkıntılara sadece annesinden kendisine emanet bırakıldığı için katlanmaktadır. Hikâyede Ömer'in annesiyle olan ilişkisi hakkında hiçbir bilgiye yer verilmemesine rağmen onun hatırasına sahip çıkması, ondaki yüceltilmiş anne sevgisine işarettir. Jung'a göre anne karmaşası her çağda ve her dilde iyi bilinen yüceltilmiş anne imgesiyle özdeşdir. Yaşamın en duygulu hatıralarını kapsayan, tüm gelişim ve değişimin gizemli kökeni anne sevgisidir ki; o sevgi, eve dönüş, barınak, her şeyin başladığı ve bittiği uzun sessizlik anlamına gelir (2015b: 133). Bu bağlamda Ömer de annesinin evine dönerek ona karşı sorumluluğunu yerine getirmiş ve animanın ilk taşıyıcı imgesi olan annenin ondaki sınırsız cazibesinin etkisini eski bohem hayatını bütünüyle değiştirmeye çalışarak ortaya koymuştur. Ömer'in karakterinin şekillenmesinde ve kadınlara karşı olan hassas tavırlarında annesinin rolünün çok büyük olduğu söylenebilir. Ömer'i kadınlarla ilgili sorgulama yapmaya zorlayan ve onların toplum içindeki konumunu somutlamaya çalışan bir bilinç dışı yapısının olması oldukça dikkat çekicidir:

“Kadın olmak kötü bir şey midir? Kadınları seven, onların akıllı, gözüpek, dişiliğinin farkında olanlarına bayılan, sevgili, düşünceli, güzel çocuklar yetiştirerek dünyayı olumsuz yanlarından kurtaracak kadınlardır diye düşünen, bu yüzden onların aptallıklarına, silik, pasif, ikincil kalışlarına, kolayca, ucuza kaçışlarına bozulan kendisi değil miydi?” (6).

Hikâyede annesi öldüğü için anne rolüne örneklem oluşturacak reel manada herhangi bir kesitle karşılaşılmasa da Ömer'in kadınların dünyasını anlamaya çalışması ve onlara destek olması güçlü bir ebedi kadın hayaline/animasına bağlanabilir. Hikâye Ömer'in fantastik/büyülü/olağanüstü bir sabaha uyanmasıyla başlar. Aslında hikâyede reel manada yaşandığı zannedilen bu uyanış, bilinç dışının uyanışıdır. Sıradan bir sabaha uyanan Ömer, tıraş olmak için aynanın karşısına geçtiğinde bir kadın görüntüsüyle karşılaşır: “Aynadaki yabancı, kendi şaşırdığında şaşıyor, başını çevirdiğinde çeviriyor, dilini çıkarttığı anda aynanın yapıyordu. Telaşla yüzündeki tıraş köpüğünü sildi. Aynadaki de yüzündeki köpüğü temizliyordu. Şimdi aynada yumuşak, beyaz bir cilt, üzerinde ayva tüyleri belirdi. (...) Aynadaki bir kadın yüzüydü.” (2004: 5). Aynadaki kadın görüntüsü karşısında paniğe kapılan Ömer, bilinç dışının yansımalarıyla karşı karşıyadır. Psikolojik açıdan yüzleşme aracı olarak değerlendirilen ayna, burada zihinsel yanılısıma başlatma görevi üstlenmiştir: “(...) Aynada adamakıllı güzel bir kadın gülüyordu. Pek beğendi kadını. Yine de kendisinin o kadın yerine, o kadının sevgilisi olmasını isterdi.(...)” (2004: 8) Ömer'in aynadaki kadın görüntüsünden etkilenip sevgilisi olmasını istemesi ve onun

hayalindeki kadın imajını karşılması erkeğin içindeki ebedi kadın imgesi/anima rolüyle açıklanabilir:

“Aman Allahım, tam hayal ettiğim, idealimdeki kadın olmuşum!..”
Söylediğinden çok, duyduğıyla irkildi bu kez. Alto bir kadın sesiydi bu!
Biraz kısık, güvenli ve sıcak. Ağlamakla gülmek arası kalakaldı. Gülmek galip geldi. **‘Keşke başka bir hayalim gerçekleşseydi,** daha yakışıklı bir erkek olmak, resim yeteneğimin olması veya iyi saksafon çalabilmek gibi...” (2004: 8).

Yukarıdaki pasajda vurgulanan cümlelere bakıldığında Ömer’in animasının farkında olduğu ve içindeki kadın hayaline ulaşabildiği görülmektedir. Jung’a göre animanın tamamlayıcı karakteri cinsel karakteri de etkiler. Çok kadınsı bir kadının erkeksi bir ruhu, çok erkeksi erkeğin de kadınsı bir ruhu vardır. Bu karşıtlığın nedeni erkeğin her şeyde tamamıyla erkeksi olmaması, bazı kadınsı özelliklerinin de bulunmasıdır. Erkeğin dışarıya yönelik tutumu ne kadar erkeksiye kadınsı özellikleri o kadar silinir ve bunun yerine bunlar bilinç dışında birikir. Çok erkeksi erkeklerin neden zayıf bir karaktere sahip olduklarını bu durum açıklar (2016a: 59). Bu bağlamda Ömer’in zayıf karakterli bir erkek olmadığı ve içindeki dişil ögenin silinmediği yani onunla barışık yaşadığı görülür. Onun içindeki kadına vakıf olmasında yukarıda açıldığı gibi annesinin ve onun kadının toplumda ikinci planda kalışına dair sorgulamalarının rolü de oldukça büyüktür.

Ömer’in uyanırken görülen bir rüya/hülya/hayal halinde 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde yaşadığı trajikomik hamle aslında tesadüfi değildir. Ömer, bakış açısı ve duyarlılığıyla toplum içinde kadının ikincil kalışına ve mağduriyetlerine kafa yoran, sorgulayan ve bu bağlamda ‘Kadınlar için Kadınlarla Elele’ kampanyalarına katılıp feminist olmak için kadın olmanın gerekli olmadığını savunan bir karaktere sahiptir. Ancak Ömer’in sadece bir gün içinde sadece bir an süren kadın olma macerası kadın hakları savunuculuğu yapan bir erkeğin bile kadınların toplum içinde yaşadığı zorlukları kadın olmadan anlamasının mümkün olmadığını görünür kılmıştır. Ömer kadın bedenine sahipken bile düşünce sistemi, mantığı, hafızası aynı kaldığı için kadın olmanın zorluğunu ancak sosyal düzene katıldığında idrak eder. Sekreteri Ayten’i arayarak rahatsız olduğunu ve işe gelmeyeceğini söyleyen Ömer, bir kadının erkekler tarafından fiziki ve ruhsal manada nasıl taciz edildiğinin somut örneklerini yaşar ve bedenini ele geçiren kadın ona şu sözleri söyler:

“Ömer, beni anlamak zorundasın, başka çaresi yok, anlıyor musun, başka çaresi yok! Sokağa çıkmak, insan görmek istemiyorum artık. Sanki aynı adam kılık değiştirip şoför, simitçi, teknisyen, müdür yardımcısı, müdür, gazeteci, yazar, editör, grafiker, mühendis, politikacı, reklamcı rolü oynuyor. Kafalar hep aynı...” (2004: 13).

Ömer, sevgilisi Yeşim’in sıklıkla tekrarladığı Simone de Beauvoir’in “Siyahların haklarını savunan beyazlar, bir siyahın yaşadığı aşağılanmayı siyah olmadan anlayabilir mi hiç?” (2004: 10) sözünü kadın olarak sosyal düzene katıldığında erkeklerin zavallı, küçük düşürücü, aşağılayıcı davranışlarına ve ahlaksız tekliflerine maruz kaldığında anlayabilmiştir. En yakın arkadaşları Çetin ve İlker’e kendisini Ayşe diye tanıtan Ömer, onların da gevşek ve hatta gecenin ilerleyen saatlerinde birlikte olma teklifleriyle karşı karşıya kalarak iç yüzlerini görme imkânı yakalar. Ömer’e yaşadığı bu bir anlık karmaşada en büyük destek yine bir kadından gelir. Kız arkadaşı Yeşim, Ömer’in “filmlerde, reklamlarda, moda dergilerinde, beğenip gösterdiği gibi kumral, yeşil gözlü, dolgun göğüslü, uzun bacaklı.” (2004: 15) kadın halini önce kıskanır ve onun Ömer/Ayşe olduğuna inanmaz. Ancak ona sadece Ömer ve kendisinin bildiği sorular sorarak emin

olur. Yeşim'in bir kadın olarak güven duygusuyla onu anlaması, yadırgamaması ve kabullenmesi kadın dayanışması açısından oldukça önemlidir. Yeşim'in gelişi ve Ömer'in tekrar eski haline dönüşüyle son bulan hikâyede "Yaşasın artık kadın değilim!" (2004: 22). cümlesi bir erkeğe, kadın olma macerasının ne kadar ağır geldiğinin göstergesidir. Yazar, Ömer karakteriyle okuyucu düzleminde bir erkeğin kadın bedenine sahip olsa da erkeğe ait zihin yapısıyla kadınların dünyasını anlamlandırmasının ve onların toplum içinde konumunu somutlamasının mümkün olmadığını ya da ne kadar zor geldiğini göstermeye çalışmıştır.

Erkeğin Ütopyasında Anima: Shangri- LA¹lı Yaprak

Persona sayesinde erkekler dışarıda "güçlü adam" rolünü üstlenirken içsel olarak dişil zayıflıkları kadına/animaya dönüşür. Ancak içsel dünya, dışa dönük bilinç için karanlık ve görünmez olduğundan dolayı erkeğin zayıflığını anlayabilmesi güçleşir ve personanın karşısı anima bütünüyle karanlıkta kalır. Bu durumda erkekler karısının tahakkümü altına girer ve kadın için güç artışına sebep olan bu hadise kadının bir kahramanla evlendiği yansımalarına neden olur. Erkeğin ise bireyselleşme/kendini gerçekleştirme sürecini tamamlayabilmesi için animayla kurduğu görünmez ilişki sisteminin bilincinde olması gerekir. Ancak erkeğin kendisini animasından ayırması oldukça güçtür. Erkeğin kabullenmesi gereken ilk husus önyargılarıyla mücadele etmesi gerektiğidir. Bu zorlu süreçte erkek açısından küçümsenmemesi gereken şey, ideal personanın ideal animadan sorumlu olduğu gerçeğidir. Erkek bunu fark ettiğinde bu idealler onun için paramparça olur, dünya hatta kendisi bile belirsiz bir hale gelir. Dolayısıyla persona animayı gerçek kılar ve anima da bir kişiliktir; bu özelliği sebebiyle bir kadın üzerine kolayca yansıtılır. Çünkü anima bilinç dışıdır ve bilinç dışı olan her şey daima yansıtılır (2015c: 18-21). *Shangri-LA* hikâyesi Jung'un bu teorisine örneklem oluşturması açıdan seçilmiştir. Hikâyenin kurgusu kadın ve erkek ilişkisinde animanın işlevlerini somutlaması bakımından önem arz etmektedir. Hikâye kişisi bir trafik kazası geçirir ve komadadır. Otuzlu yaşlarda sağlıklı bedene ve yolunda giden bir işe sahip olan bu adam; dinamik, enerjik ve hatta kadınların ilgisini çekmeyi başaran bir erkektir. Çalışan bir eş ve ergenlik dönemine adım atmış biri erkek diğeri kız iki çocuk babası olan hikâye kişisi kendi hayatını "paketlenmiş tehlikesiz bir yaşantı" olarak tanımlar. Ona göre hayatında her şey yerli yerindedir ancak trafik kazası geçirip komaya girdiğinde mutlu

¹ James Hilton'un 1933'te yazdığı "Lost Horizon" (Kayıp Ufuk) isimli kitabında Kuzey Tibet'te bulunan "Shangri-La" adında büyülü bir yerden bahseder. Shangri-La, zamanda asılı kalmış, rüya gibi bir yerde saklanmış, hayali bir toplumdur. Burada dünyanın bütün kültür ve dinlerinin öğretileri saklanıp kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Müzik, şiir, resim başta olmak üzere sanatın her türlü muhafaza edilir. Bu gizli ve mükemmel mekânın mahremiyetinde yaşayan halk; yaratıcılığın ve insan ruhunun ürettiği her şeyin, yok edilmesini engellemeye çalışır. Shangri-LA'da nefret, zina, kıskançlık, öfke, açgözlülük gibi bütün negatif duygularla beraber her çeşit şiddet de toplumun sağlığı için yasaklanmıştır. Dağların arasında saklanmış, ideal toplum düşüncesi Budistlerin antik yazılarında da görülür. Bu yazılarda Shangri-La'ya benzeyen, Shambhala/Şambala isimli bir yerden bahsedilir. Sanskritçe'de "Barış ve mutluluk dolu yer" anlamına gelir. Shambhala/Şambala, Tibet Budizmi'nde Kalachakra veya "zaman çarkı" ile de bağlantılı olan insan ve doğa arasındaki bir uyum alanını tanımlayan temel bir kavramdır. Shambhala/Şambala kelimesi Budizm öncesi birçok antik yazıda da mevcuttur. Bilge insanların yaşadığı, ulaşılmaz, mükemmel bir şehri ifade eder ve doğuda oldukça yaygın bir inanıştır. 2001 yılında Çin hükümeti efsaneye gerçek bir yüz vermek için Yunnan yakınlarında, Tibet sınırında bulunan Songzanlin Manastırı'nın da olduğu bölgeyi Shangri-La olarak isimlendirmiştir. Hilton, Kayıp Ufuklar'ın yayınlanmasından birkaç yıl önce, Çin sınırına yakın kuzey Pakistan Keşmir'de Hunza Vadisi'ni ziyaret eder; Bu nedenle, Hilton'un Shangri-La'nın fiziksel tanımlaması halkın inandığı bir ilham kaynağıdır. Himalayaların batı ucunda yer alan, dağlarla çevrili, izole edilmiş bir yeşil vadi olan bu yer romandaki tanımlarla yakından eşleşmektedir (<https://en.wikipedia.org/wiki/Shangri-La>, <https://yolvemacera.com/shangri-la-yeryuzundeki-cennet/>).

olup olmadığını hiç sorgulamadığının farkına varır. Komada yaşam mücadelesi veren hikâye kişinin başında oturan kumral ve gözü yaşlı genç kadın/karısı adeta bir görevi yerine getirir gibidir. Yaklaşık on yedi yıldır evli ve bir zamanlar birbirlerine âşık olan bu çift arasında aslında duygusal hiçbir bağ kalmamıştır. Sadece toplumsal norm ve kurallar gereği bir arada durmaktadırlar:

“Birbirimize âşıktık oysa... Şimdi yanı başımda içtenliğinden kuşkulandığım bir kederle ağlıyor karım. (...) Belki sevgilileri bile olmuştur, vardır da... Evlenirse mezarımda oturup onu bu yüzden suçlayamam ya... Acaba diyorum, acaba on yedi yıllık beraberlik, birlikte büyüme sürecini de içerdiği için mi tavsadı böyle? **Acaba karımın kardeşim oluşunda suçum var mı? Acaba beni sevişindeki mülkiyet duygusunun bilincinde miydi?** Bilmiyorum, çünkü yedi saat öncesine kadar bunları böyle apaçık sormamıştım kendime. Daha doğrusu, sormayı hep ertelediğim bir zincirin halkalarıydı bunlar.” (2004: 41).

Jung’a göre animanın ilk taşıyıcısı anne olduğu için ondan ayrılmak oldukça hassas ve eğitim yönünden önemli bir konudur. Bu nedenle ilkel insanlar bu ayrılığı organize etmek üzere ayinler düzenlerler. Bu kopuş için yetişkin olmak yeterli değildir, yeniden doğuş seremonilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Modern yani uygar insanda da durum çok farklı değildir. Modern insan da bu ayrılık süreci için hayranlık uyandıran bir eğitimden geçmek zorundadır. Bu durumda sonuç, animanın/anne imagosunun eşe aktarılmasıyla gerçekleşir. Erkek evlenir evlenmez çocuksulaşır, duygusallaşır, bağımlılaşır, uysallaşır, saldırganlaşır, acımasızlaşır, aşırı duyarlı hale gelir ve üstün erkekliğinin saygınlığını korumayı düşünür. Modern insanın eğitiminde evlilik ideali annenin büyümlü rolünü eşinin üstlenmesini sağlayacak şekilde düzenlenir ve erkek evlilik görüntüsü altında anne koruması arar. Bu durum erkeğin üzerinde eşine gayrimeşru bir otorite kurma fırsatı verir, bu da zamanla iç gerilim yaratarak tehlikeli bir birliktelik oluşturur (2015c: 21-22). Hikâye kişinin annesi de komada başında ağlayanlardan biridir ve annesiyle ilgili düşüncelerine bakıldığında karısının onun üzerinde kurduğu otorite netlik kazanmaktadır: “Üç çocuğu içinde en başarılı, en vefalı olanı; yani ben komadayım. Ablam ve ağabeyim onu benim kadar hoşnut edemedikleri, benim mesleki başarılarımla sağda solda böbürlenebildiği için gözbebeği olan biricik oğluyum ben onun.” (2004: 42). Hikâye kişinin anne otoritesiyle başlayan eşyle birlikteliğinde artık tehlike çanları çalmakta, zorla sürdürülen bu evlilikte çift arasında oluşan “iç gerilim” birbirlerini yıpratmalarına sebep olmaktadır. Bu gerilimin oluşmasında onun annesi kadar babasının da rolü vardır. Oğlu komadayken bile gözyaşlarına hâkim olmaya çalışan baba, aklını ve yeteneğini sağlam, soğukkanlı zemine oturtmuş bir karaktere sahiptir. Güçlü bir iradeye sahip olmayı babasından öğrenen hikâye kişinin karısıyla yaşadığı hayat bir nevi babasının hayatının iz düşümüdür. Babası annesi tarafından sürekli dışlandığı ve yanlış anlaşıldığı için hayata karşı bir savunma mekanizması geliştirmiş, bu durum onun yıkılmasına değil aksine bilenerken daima güçlü görünmeye çalışan bir tavır geliştirmesine neden olmuştur: “**Annemin suçu değildi**, o, güzel evler, arabalar, tehlikesiz bir yaşam, şık giysiler, etkileyici bir sosyal konum bekliyordu hayattan. **Tıpkı benim karım gibi!**” (2004: 43).

Hikâye kişinin anne ve babasının ilişkisi üzerinden yaptığı bu değerlendirmede, onun karısıyla annesi arasında hiçbir fark olmadığı, animasını/anne imagosunu eşine aktardığı görülmektedir. Jung’a göre anne karmaşası kız ve erkek çocukta farklılık gösterir. Erkek çocukta görülen eşcinsellik, Don Juancılık ve iktidarsızlık gibi rahatsızlıklar bilinç dışında anneye bağlıdır. Her eril anne karmaşasında erkeğin cinsel karşılığı anne arketipiyle yan yana gelerek önemli rol oynamasından kaynaklanır. Anne, insanın temas kurmaya başladığı ilk kadındır. Anne erkek çocuğun erkekliğiyle açık ya da gizli bilinçli ya

da bilinçsiz uğraşır. Böylece erkek çocuk özdeşleşme, direnme, farklılaşma ilişkileri yaşar; erotik çekim ve itmeyle keşişir (2015c: 125-126). Bu durum hikâye kişinin neden babasıyla aynı kaderi yaşadığını da açıklar.

Persona sayesinde “güçlü adam” rolüne bürünen baba ve oğulun yaşadıkları dişil zayıflık nedeniyle animaları karanlıkta kalmış ve kendi iç dünyalarında eşleri tarafından yönetilerek iktidarsızlaşmışlardır. Jung, animası karanlıkta kalan bu gibi erkeklerin kolaylıkla karılarının tahakkümü altına girebileceklerini söyler. Babası yaklaşık yirmi yıl önce annesinden ayrılarak bu tahakküme son vermiş; fakat hikâye kişisi defalarca boşanmanın eşiğine gelmesine rağmen karısının vazgeçmesiyle bu yükten kurtulamamıştır. Ancak o, komada bilinç dışına bastırdıklarıyla yüzleşerek içinde bulunduğu gerçeklerin ve yıllarca başkalarının mutluluğunu gözetip kendi “öz”ünü ihmal ettiğinin farkına varır. Hikâye kişinin uzun süre kendi özünü ve ruh imgesini ihmal etmesinde kişilik gelişimini tamamlayamamış olmasının da etkisi vardır: “Birey, kimi zaman ruh imgesiyle karşılaştığının farkına varamaz; bunun sebebi benliğini keşfetmek için çıktığı yolun başında olmasıdır.” (Akça vd. 2017: 303). O, ancak bu kalabalık gözyaşları arasında kimsesiz olduğunu düşündüğü anda benliğini keşfeder ve bu keşifle Shangri-LA’lı bir kadın ziyaretine gelir:

“Tam arkalarında, kapıda genç bir kadın belirdi. **Onu bir yerden tanıyordum, belki de eski bir okul arkadaşı veya iş arkadaşıydı, belki birisinin karısı?** Ama eski bir sevgili olsa mutlaka tanırdım. Eski bir sevgili değildi. Kadını o kalabalıkta ve telahta kimse fark etmedi. O bana doğru ilerledi, başucumda durdu, göz göze geldik. Gülümsedi.” (2004: 46).

Hikâye kişinin gördüğünü zannettiği ancak başka hiç kimsenin fark etmediği bu yanılsamada Shangri-LA’lı Yaprak, vurgulanan cümlelerde görüldüğü gibi kolektif bilinç dışının ürünüdür ve animayı temsil eder: “Bilmiyorum ama bir yandan da hep biliyormuş da, şimdi anımsıyormuşçasına bir uyanış, bir ayrılma duygusu...” (2004: 47). Kadının hikâye kişisine tanıdık gelmesi, ona karşı yakınlık hissetmesi tamamıyla içindeki dişil ögenin yansımasıdır. Ancak karısının da bu yansıma iştirak etmesi oldukça ilgi çekicidir. Çünkü animanın bu kadar belirginleşmesinde ve yüzeye çıkmasında en büyük pay karısına aittir. Karısı Shangri-LA’lı Yaprak’ı hissettiği anda oyuncağı elinden alınmış bir kız çocuğu gibi paniğe kapılır ve oldukça kompleksli olan bu kadın komadaki kocasını sevdiğinden değil ona ait bir mülkiyete başkası girdiği için kıskanır. Komaya girene kadar ailesi, eşi ve çocukları tarafından yalnızlığa terk edilmiş olan hikâye kişinin ruhunu anima ele geçirmiştir. Jung’a göre persona sahibi kişi iç gerçeklerinin farkına varmadığında aslında anima sorunuyla karşı karşıyadır. Olaylar kendi gidişatına bırakıldığında erkek, eş ve çocuklarından uzaklaşır. Ailesinin katı yürekliliğinden yakınmaya başlar ve kısa sürede çevresinde kimse kalmaz. Yaşadığı yalnızlaşmanın nedenlerini sorgularken ‘İçime nasıl bir şeytan girdi?’ sorusunu soran erkeğe aslında anima ayrılmayı dayatmaktadır. Anima erkeği ailesinden koparmaya çalışan kıskanç bir metres gibi aralarına girer. Resmi bir görev ya da avantajlı konumda aynı şeyi yapabilir (2015c: 23-24). Hikâye kişinin durumunda da ruhsal manada aileden kopuş ve animanın baskınlığı söz konusudur. Ancak onun bu kadar teslim olmasında ve animayla yeni bir dünya kurmasında iç gerçekliğinden bütünüyle uzaklaşmasının payı vardır. Duygularını uzun süre bastırdığı için animasının farkında olmadığından dolayı Shangri-LA ona kendisini düşündüğü anları şu sözlerle hatırlatır:

“Kendinizi hiç zorlamayın, tek tek hatırlatacağım size. Kuşları düşünün şimdi, nasıl kıskanırdınız onları... Kuşlar gibi uçabilmeyi hayal edip, onlar gibi havada süzlebilmek, istediğiniz ufuklara çekip gitmek tutkusuyla yanıp tutuştuğunuz, bu heyecanınızı paylaşacak kimsecikler bulamadığınız günleri düşünün... Anımsadınız mı? Aklınız fikriniz hep uçmakta, hep göklerde, ama tıpkı kuşlar gibi, açıkta, boşlukta... Paraşüt kursuna yazıldınız bir ara. **İlk atlayışınız sırasında, boşlukta yapayalnız düşerken beni düşünmüştünüz... On sekiz yaşındaydınız.**” (2004: 47).

“... ‘Fahişe’ adlı bir kadınla sıvaları dökülmüş bir odada yalnız kalınca ondan özür dileyip, oradan kaçarken yolda yine beni düşünmüştünüz, hımmm?” (2004: 48).

Hikâye kişisi kolektif bilinç dışındaki bu atasal psikik mirasın hayalini ergenlik döneminden itibaren hissetmiş, daha evliliğinin ilk günlerinde karısıyla dünyayı dolaşıp farklı kültürleri görme isteğinin gerçek olmayacağını anladığında kendi ütopyasında mutluluğu yakalamaya çalışmıştır.

“Shangri-LA’dan geldim ben. Biliyor musunuz hanımefendi, hayal güçlerini boğup, geliştirememiş insanlar dünyayı ve uzayı coğrafya atlaslarından, NASA’dan izlerler ancak. Shangri-LA uzakta, çok güzel bir ülkedir. Haritada bulamazsınız. **Kendi haritasını kendi çizen herkesin bir Shangri-LA’sı vardır. Ben kocanızın Shangri-LA’sındanım.** (...) Değil, hiç değil, aksine; Shangri-LA olmasaydı hayatın çelişkileri ve kalınlıkları büsbütün katlanılmaz olurdu. ÜTOPYA, yaratıcı insanlar için besleyicidir. İnanın buna, hayatınızda bir kez inanın buna!” (2004: 49).

Anima bireyin asla bilinçli bir şekilde ayırımına varamayacağı ancak bireyin yaşantısına, özelliklerine duygusal ilişkilerine ve ruh durumlarına hâkim olan bir kişilik parçasıdır. İnsanlık tarihiyle yaşıt olan anima nesilden nesle geçip her erkekte yeniden var olmasından dolayı yeniden doğuşun en büyük destekçisi ve en önemli tezahür aracıdır (Korucu 2019: 713). Bu açıdan değerlendirildiğinde hikâye kişisinin ütopyasında Shangri-LA’lı Yaprak, onun yaşam mücadelesi verirken yeniden doğuşuna neden olmuştur. Onun gelişiminin ve karısının bu durumu hazmedemeyip onu terk edişinin ardından komadan çıkan hikâye kişisi, güçlü iradesinin yanında zengin hayal dünyasının da kapılarını aralayarak o güne kadar yalnızlaştırdığı dişil ögesiyle bütünleşmeyi tercih etmiştir. İncelenen bu hikâye, erkeğin ütopyasında/hayal dünyasında animanın rolünü ortaya koymakta ve okuyucu düzleminde ruhun yenilenmesi için erkeğin içindeki ebedi kadın hayalinin işlevini görünür kılmaktadır.

Animaya Dönüştürülmeye Çalışılan “Önceki ve Sonraki Kadın”

Jung’a göre cinsler arasındaki ilişkinin temelinde ruh imgesi/anima ve animus yer alır. İlişkinin heyecanını, gerginliğini, korkularını bu imge büyük ölçüde belirler. Personasıyla özdeşleşmeyi ihmal etmeyen bireyler, iç psikik süreçleri hususunda ihmalkâr davrandıkları için onu yönetmekte güçlük çekerler. Bu durumun nedeni iç psikik süreçleriyle bilinçli ilişki kuramamalarından kaynaklanmaktadır. Sonuçta ruh imgesini yansıtamayan bireyler, bu imgenin öznedede kalması ve ruh imgesiyle özdeşleşmesi sebebiyle aynı cinsten kişilere karşı ilgi duyabilirler. Gizli yaşanan eşcinselliğin temelinde erkeklere babanın, kadınlara annenin imge olarak aktarımı söz konudur. Ayrıca yine aynı şekilde birey dış dünyaya ruh imgesini yansıtamazsa nesneyle bağ kurup iletişim kurması zorlaşabilir. Nesneyle doğru bağlantının kurulmaması Sigmund Freud’un narsizm /özseverlik olarak adlandırdığı; kişinin kendine âşık olması kompleksin gelişmesine neden

olur. Nesnenin davranışının ruh imgesiyle uyuşması personasının yaşamasına ve gelişmesine imkân tanıdığından birey, iç dünyasıyla sürekli meşgul olmak zorunda kalmaz. Ancak uyuşmama durumunda birey bilinç dışıyla hastalıklı bir ilişki geliştirir ve bilinç dışının içerikleri özneyi giderek bunaltır ve güçsüz duruma düşürür (2016a: 62-63).

Jung'un bu düşüncelerine örneklem oluşturması için *Önceki ve Sonraki Kadın* hikâyesi seçilmiştir. Hikâye bir erkeğin hayatına farklı zaman dilimlerinde dâhil olan iki kadının aynı kaderi yaşaması durumu üzerine kuruludur ve önceki kadının "kulak, burun ve göz" olmak üzere bilinç dışına hizmet eden üç duyu organını adamla yaşadığı eve bırakıp gitmesi süreciyle başlar. Önceki kadının onlar tatildayken duyu organlarını eve bırakmasındaki temel sebep adamın sonraki kadınla olan ilişkisini merak etmesi gibi düşünülse de aslında merak edip bir rüya halinde önceki kadınla iletişime geçen sonraki kadındır. Hikâyenin başında sonraki kadınla İtalya tatilinden dönen adam, oldukça mutlu ve huzurludur. Ancak kadın bu tatilden tedirgin, mutsuz, yorgun ve huzursuz dönmüştür. Sonraki kadının bu yorgunluğunun ve bilinç dışına yaptığı yolculuğunun temelinde artık adama tahammül edecek gücünün kalmaması oldukça etkilidir. Sonraki kadın tatilde bir kırılma yaşar ve evine döndüğünde bu kırılma netlik kazanır. Kendisini bu eve ait hissetmeyen/yabancılaşan sonraki kadın, evde başka birinin varlığını/önceki kadını hisseder fakat bir anlam veremez. Dolaptaki taze kremsokola ve banyoda kendisine ait olmayan nemlendirici sonraki kadını, önceki kadına götürecektir olan somut deliller konumuna yükselir. Dolaptan çıkan bu eşyalar, aslında onun bilinç dışı yolculuğunun kapılarını aralar. Ancak adam, her zaman olduğu gibi oldukça duyarsız ve umursamaz bir şekilde yatıp uyumayı tercih eder. Gecenin ilerleyen saatlerine kadar uyuyamayan kadın (aslında uyku halinde) duş almak için banyoya girer ancak bir çift gözün kendisini izlediğini fark edince korkudan ne yapacağını bilemez. Aynanın karşısına geçip kendisini sorgulamaya başlayan sonraki kadın, kısa süre sonra gözü, burnu ve kulağı olmayan siyah uzun saçlı, bembeyaz yüzlü bir kadınla karşılaşır. Kadın duyu organlarını bıraktığı yerlerden alıp takarak sonraki kadına sadece meraktan burada olduğunu söyler. Sonraki kadın onu fotoğraflardan hemen tanır ve iki kadın oturup kahve içerek adamın kendilerine dayattıkları hayatı tartışır.

Altı yıl önce adamdan ayrılan önceki kadın, kendisinden sonra evde hiçbir değişiklik yapılmadığına dikkat çeker. Çünkü adam için sadece kendi istekleri ve arzuları söz konusudur. Onun hayatına dâhil olan herkes, nesne konumuna yükselmiş ve onun ihtiyacına cevap verdikleri, ona uyum sağladıkları sürece var olabilmeleri söz konusu olmuştur. Sonraki kadın, önceki kadınla konuşmasının ardından altı yıldır yaşadıklarını değerlendirmeye fırsatı yakalar:

"Kıvırcık saçlı kadın, ilk kez korkmadan altı yıl boyu çekinerek sakladıklarını çıkarttı, gözünün önüne serdi. İnsanın en korkunç sırları kendisinden sakladıklarıdır. Kocasını, onun kendisiyle ilgili en küçük şakayı kaldıramayışını, kendini uyurken bile önemseyişini, karısının problemleri olduğunda işlerinin aniden yoğunlaşmasını, **altı yılı dolduran hep onun kitapları, filmleri, dostları, sorunları, iş kaygıları, plakları, rı, rı, rıları düşündü.**" (2004: 73-74).

Jung, ruh imgesinin/animanın dış dünyaya yansıtılmaması durumunda bireyin narsistik kişilik özelliği veya bilinç dışıyla hastalıklı bir ilişki geliştirdiğinden bahseder. Hikâyedeki adamın bencil kişilik yapısı ve daima kendini öncelemesi aslında tam da bu teoriyle örtüşür, onun animasının karanlıkta kalması etrafındaki kadınları animaya dönüştürmek istemesine neden olmuştur:

“Dedi: Siz tatildeyken geldim buraya. **Baktım evin içinde hala onun soluğu vardı. Yalnız onun.** Sana yatağında bir iki kişilik yer, kütüphanesinde yüz-iki yüz kitaplık bir soluk bırakmış ancak. Nasıl da ustaca yapar bunu bilirim. Senin haklarına, kişiliğine çok saygı duyduğunu söyleye söyleye **kendi parçası kılar seni.** Farkına vardığında üzerinden geçen zaman miktarı, insanın kişiliğini ele veren önemli bir ölçüttür. Ben yedi ay dayanabildim.” (2004: 74).

Sonraki kadın, önceki kadının tespitlerini dinlerken aslında altı yıldır bilinç dışına bastırdıklarıyla yüzleşmektedir. Önceki kadın ona sadece yedi ay katlanabilmişken sonraki kadın altı yıldır onunla birlikte: “Dedi: Aslında burası ne benim, ne de senin evin olmadı. **Kendine benzetip, öğütemediği kişilikleri bu evde barındırmaz o.** Şimdi kendinin bir uzantısı olan seninle yaşamasının nedeni bu, biliyorsun...” (2004: 75) Adam için ne önceki ne de sonraki kadının bir önemi vardır. Her ikisi de onun hayatındaki boşluğu doldurup ihtiyaçlarını gidermektedir. Sonraki kadın gittiğinde de adam onun yerini dolduracak birini bulacaktır. Adam bilinç dışına bastırdığı güçsüz ve karanlık yanlarıyla/animasıyla yüzleşemediği için onun hayatına dâhil olan kadınların mutlu olması söz konusu değildir. Sonraki kadın, önceki kadının adamı bu kadar iyi tanıması karşısında şaşkındır ve onu bu kadar iyi tanımayı nasıl başardığını merak eder. Önceki kadın, “Çünkü ben onun dişisiyim!..” (2004: 75) diyerek karakter yapılarının aynı olduğunu vurgular. Bu durumda kadın ve erkek ilişkisinde önemli olan şeyin aynı kişilik özelliklerine sahip olmak değil, ruh imgesini bulmak olduğu kesinleşir. Yazar kurguladığı bu fantastik öyküyle yarattığı önceki kadın hayaliyle sonraki kadını görünür kılmış, kadının bilinç dışına ulaşmasında birlikte olduğu erkeğin hayatını deneyimleyen kadınların rolü olduğunu örneklem oluşturarak açıklamıştır.

Sonuç

Buket Uzuner’in *Ayin En Çıplak Günü* adlı hikâye kitabında yer alan *Bir Erkeğin Dayanılmaz Bilinçaltı Tutkusu, Shangri-LA’lı Yaprak, Önceki ve Sonraki Kadın* başlıklı öyküler, anima arketipinin yansımalarının kadın ve erkek ilişkisi üzerindeki etkisine örneklem oluşturup somutlaması için seçilmiştir. Erkeklerin hayatlarında var olan kadınlarda ya da kadınlarla ilgili bakış açılarında içlerinde taşıdıkları ebedi/hayali kadın imgesinin etkisinin boyutları bu hikâyeler üzerinden tartışılmıştır. Bu bağlamda erkeğin hayatında ilk taşıyıcı anima imgesi olan annenin rolü ve erkeğin hayatına dâhil olan kadınların bu rolle nasıl uyum sağladığına ya da çatıştığına dair veriler elde edilmiştir. *Bir Erkeğin Dayanılmaz Bilinçaltı Tutkusu* hikâyesinde Ömer, karakterinin bilinç dışı yanılması sonucunda bir an için kadın olma macerası anlatılmıştır. Bütünüyle fantastik boyut taşıyan hikâyede Ömer, tam bir kadın hakları savunucusu ve onların dünyalarına nüfuz eden bir erkektir. Ancak bu zihin yapısına sahip olmasına rağmen kadın olmadan toplum içinde kadının konumunu anlayabilmesi mümkün değildir. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde hayalindeki kadına dönüşme yanılması kapılan Ömer, bu bedenle sosyal düzene karıştığında ve erkekler tarafından fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığında kadın olmanın zorluklarını anlamıştır. Ömer’e bu gücü ve sağduyuyu yaşatan animasıdır. Animasını bilinç dışının karanlığından kurtaran ve onunla özdeşleşen Ömer, artık kadınların dünyasına inebilen bir bireydir. İnceleme konusu olan *Shangri-LA’lı Yaprak* adlı hikâyede ise erkeğin reel manada yaşadığı hayattan sıkılıp animasıyla oluşturduğu ütopyası kurgulanmıştır. Hikâye kişisi geçirdiği bir trafik kazası sonrası komaya girer ve bu esnada bütün hayatını gözden geçirme imkânı yakalar. Evli ve iki çocuk babası olan hikâye kişisi o güne kadar başkalarının mutluluğu için çabalamış, kendi hayallerini bu uğurda ertelemiştir. Onun hayatını bu konuma getiren ilk dramatik hamle, yanlış eş seçimidir. Bu seçiminde ise annesi etkili olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde

babasının yaşadığı kadere mahkûm olan hikâye kişisi için yeniden doğuş etkisi ütopyasının kadın kahramanı Shangri-LA'lı Yaprak'tan gelir. Erkeğin ütopyasından gelen bu kadın/anima ona hayallerini anlatarak ona kim olduğunu hatırlatmıştır. Hikâye erkeğin dünyasında anne ve babanın rolü başta olmak üzere eş seçimin etkisi açıdan önem arz etmektedir. Ayrıca erkeğin hayallerinin şekillenmesinde animanın görev üstlenerek onun ruhsal dünyasıyla temas etmesini sağladığına dair veriler sunmaktadır. *Önceki ve Sonraki Kadın* hikâyesinde animanın erkeğin hayatındaki olumlu tavrının yanında narsistik kişilik bozukluğuna sebep olduğu örneklenmiştir. Hikâyedeki adam animasına/kadın hayaline ulaşamadığı ve bilinç dışı bütünüyle karanlıkta kaldığı için hayatına dâhil olan kadınları öğütmekte hatta bir nesneye dönüştürmektedir. Adam iki kadınla evlenmiş ve her ikisini de pasif, silik, ikincil bir kişilik olmaya zorlamıştır. Sonraki kadın, önceki kadının hayali vasıtasıyla bilinç dışına bastırıldığı gerçeklere ulaşarak hikâyenin sonunda adamı terk etmiştir. Fantastik bir dünyanın pencerelerini aralayan her üç hikâye de insanlık tarihi boyunca toplumu meşgul eden kadın erkek ilişkisinde atasal psikolojik mirasın da etkisini ortaya koymakta ve okuyucunun hayal dünyasının sınırlarını zorlayarak farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKÇA, Hilal - Saliha CÖMERT (2017). "İçimizdeki Şeytan Romanında Ruh İmgesi". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. V/59: 296-318.
- CHARRIER, Jean Paul (2010). *Bilinçdışı ve İnsan*. (çev. Hüsen Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- FORDHAM, Frieda (2015). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. (çev. Aslan Yalçın). İstanbul: Say Yayınları.
- HALL, Calvin S. - Vernon J. NORDBY (2006). *Jung Psikolojisinin Ana Çizgileri*. (çev. Ender Gürol). İstanbul: Cem Yayınevi.
- JACOBI, Jolande (2013). *Complex/Archetype Sembol in The Psychology of C. G. Jung*. London, New York: Taylor & Francis Group,
- JUNG, C. Gustav (1980d). *The Archetypes and Collective Unconscious.(The Collected Work of C. G. Jung)*. IX/1, New York: Princeton University Press.
- JUNG, C. Gustav (2009e). *İnsan ve Sembolleri*. (çev. Ali Nahit Babaoğlu). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- JUNG, C. Gustav (2015). *Feminen/Dışillığın Farklı Yüzleri*. (çev. Tuğrul Veli Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- JUNG, C. Gustav (2016a). *Analitik Psikoloji Sözlüğü*. (çev. Nur Nirven). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- JUNG, C. Gustav (2016b). *Maskülen/Erilliğin Farklı Yüzleri*. (çev. Didem Gamze Erdinç). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- KORUCU, Arzu (2019). "Ruh Adam'da Animayla Aydınlanan Yeniden Doğuş Arketipi: Selim Pusa'tın Sonsuz İstirabı". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. VIII/1: 710-724.
- SAMBUR, Bilal (2005). *Bireyselleşme Yolu/Jung'un Psikoloji Teorisi*. Ankara: Elis Yayınları.

SHAMDASANI, Sanu (2003). *Jung and The Making of Modern Psychology*. New York: Cambridge University Press.

STEVENS, Anthony (1999). *Jung*. (çev. Ayda Çayır). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

UZUNER, Buket (2004). *Ayın En Çıplak Günü*. 15. Baskı. İstanbul: Everest Yayınları.

İnternet Kaynakları

Shangri La (2019). Erişim Tarihi: 03.11.2019. <https://en.wikipedia.org/wiki/Shangri-La>

Shangri La Yeryüzündeki Cennet (2019). Erişim Tarihi: 03.11.2019.

<https://yolvemacera.com/shangri-la-yeryuzundeki-cennet/>

Resim 1:

<https://holyharmony.wordpress.com/2017/01/28/insan-ve-semboelleri-carlg-jung/> Erişim Tarihi: 22.10.2019)

Resim 2:

<https://carljungturkiye.wordpress.com/2017/06/15/anima-ve-animus/#jp-carousel-166> (Erişim Tarihi: 22.10.2019)

Resim 3:

https://www.facebook.com/150199188884148/photos/ms.c.eJw9ytsJACAMA8CNJGlnjfsvjvj6PDiKhoSAykLjtUekWN~;KCTqfvX~_P6z7PHwt6Gg~;p.bps.a.151805478723519/151805502056850/?type=3&theater (Erişim Tarihi: 22.10.2019)

Resim 4:

https://www.facebook.com/150199188884148/photos/ms.c.eJw9ytsJACAMA8CNJGlnjfsvjvj6PDiKhoSAykLjtUekWN~;KCTqfvX~_P6z7PHwt6Gg~;p.bps.a.151805478723519/151805502056850/?type=3&theater (Erişim Tarihi: 22.10.2019)

EK:

Resim 1

Resim 2

Resim 3:

Resim 4